

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ЩОДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

І.М. Брошовян

Херсонський державний університет, igor.broshovyan9119@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І.С. Попович

Постановка проблеми у загальному вигляді. У науці психології давно вже є провідним вирішальне значення провідної діяльності для становлення професійної особистості. Обираючи свій майбутній шлях, особа юнацького віку вже має інформацію і деякі уявлення про обрану професію, що певною мірою може вплинути на особливості формування та зміст її очікувань [5].

Для дослідження проблеми очікувань особистості велике значення мають праці Ю. Орлова, І. Поповича, А. Реана, М. Савчина, Л. Столяренко, котрі присвячені висвітленню та дослідженню проблеми особливостей особистісних рис індивіда, що, будучи базовими елементами у структурі особистості, безпосередньо впливають на процес вибору майбутньої професії й утворення щодо неї відповідних очікувань.

Особистість, яка орієнтована на професійний розвиток, завжди має орієнтаційні очікування на яких вона базується. Тому ми вважаємо актуальною розгляд проблематики рольових очікувань особистості як детермінанти її подальшого професійного зростання у кар'єрній перспективі.

Соціальні очікування – це зовнішня сторона взаємодії особистості з навколишнім середовищем, котра характеризує суспільну детермінацію рольової поведінки особистості в соціумі [4].

Аналізування останніх досліджень та публікацій. Роль особистості значною мірою визначають як системою внутрішніх мотиваційних характеристик особистості [2], так і соціальним оточенням, яке створює для суб'єкта ролі певні стереотипи й обмеження. Діалектичним поєднанням двох попередніх підходів став соціально особистісний підхід, що передбачає врахування як внутрішніх, індивідуальних характеристик суб'єкта ролі, так і

соціальних очікувань, стереотипів, суспільних норм тощо. Одним із фундаторів цього підходу можна вважати сучасного психолога П. П. Горностая, який науково обґрунтував рольовий підхід у соціальній психології особистості та визначив дуалістичну природу її ролей [1].

Проблеми формування особистістю уявлень про майбутнє та планування життєвої перспективи висвітлено в працях К. Абульханової, Р. Гінзбурга, О. Кроника, Л. Сохань, В. Шинкарука. Уявлення про професійне майбутнє вивчали І. Дьоміна, В. Іванов, Є. Климов, Л. Ковальова, М. Пряжников. Теоретичні та технологічні моделі кар'єрного просування розкрито в працях О. Бодальова, Е. Зеєра, І. Лотової, Т. Невструєвої, Ю. Стрелкова та ін.

Мета статті: полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні особливості рольових очікувань осіб юнацького віку щодо майбутньої професії, встановленні рівня соціальних очікувань стосовно майбутньої професії.

Виклад основного матеріалу. Дослідження було проведено на базі Дар'ївської ЗОШ I – III ступенів імені Андрія Шульги. У дослідженні взяли участь 64 респонденти, з них 33 жіночої статі (51,5%) і 31 чоловічої статі (48,5%), віком від 15 до 17 років. Мета психодіагностики полягає в дослідженні й аналізованні ролі соціальних очікувань осіб юнацького віку щодо майбутньої професії.

Для дослідження було використані дві методики, «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович, 2015) та «Визначення типу майбутньої професії» (за методикою Є. Клімова) [3].

Результати опитувальника «Рівень соціальних очікувань». Метою проведення даного опитувальника полягає у визначенні рівня соціальних очікувань, рівня обізнаності про передбачуваний перебіг подій, рівня очікуваного ставлення до учасників взаємодії.

Шкалу соціальних очікувань особистості можна розділити на дві частини. У першу частину входять три шкали, котрі представляють собою відображення змістових складових структурно-функціональної моделі соціальних очікувань

особистості: соціально-психологічних особливостей обізнаності особливості про передбачуваний перебіг подій, соціально-психологічний феномен регуляції особистістю міжособистісних взаємодій в соціумі.

Шкала рівня обізнаності про передбачуваний перебіг подій (ОП_о) відображає соціально-психологічні особливості обізнаності особливості про передбачуваний перебіг. Сумарна кількість балів, яку особа юнацького віку може набрати за твердженнями цієї шкали, становить від 4 до 28. Для даної шкали пропонуємо застосувати такі експериментальноотримані та обґрунтовані показники: низький рівень 4-16 балів; середній рівень 17-14 бали; високий рівень: 25-28 бали.

Шкала рівня очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії (ОСО) – відображає соціально-психологічні особливості ставлення осіб юнацького віку до однолітків міжособистісної взаємодії. Сумарна кількість балів, яку юнак може набрати за твердженнями цієї шкали, становить від 3 до 21. Для даної шкали пропонуємо застосувати такі експериментальноотримані та обґрунтовані показники: низький рівень 3-9 балів; середній рівень 10-17 бали; високий рівень 18-21 бали.

Шкала рівня соціальних очікувань результатів діяльності (ОРО) відображає соціально-психологічні особливості регуляції особистістю міжособистісних взаємодій. Сумарна кількість балів, яку юнак може набрати за твердженнями даної шкали, становить від 7 до 49. Для цієї шкали пропонуємо застосувати такі експериментальноотримані та обґрунтовані показники : низький рівень 7-31 бали; середній рівень 32-44 бали; високий рівень 45-49 бали.

Друга частина дослідження утворює зведену шкалу рівня соціальних очікувань особистості (РСО_о), котра дозволяє визначити один з найважливіших параметрів соціальних очікувань особистості, а саме рівень за даною формулою: $РСО_о = ОП_о + ОС_о + ОР_о$ (1) де, РСО_о – рівень соціальних очікувань особистості ; ОП_о – рівень обізнаності про передбачуваний перебіг подій; ОС_о – рівень очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії ; ОР_о – рівень очікуваних результатів особистісної діяльності. Рівень соціальних

очікувань юнаків має три параметри : низький знаходиться в межах від 14 до 62 балів, середній – від 63 до 82 балів і високий 83-98 бали.

Характеристика рівнів соціальних очікувань особистості. Особа юнацького віку з низьким рівнем домагань має низький рівень мотивації, котрий негативно впливає на рівень соціальних очікувань стосовно майбутньої професії. Невпевненість, страх перед труднощами, в деяких випадках переоцінка власних (реальних) можливостей й формують показник низького рівня соціальних очікувань особистості [3].

Середній рівень юнаків доводить про вміння орієнтуватись у соціально-психологічній реальності, вміння врахувати власні очікування стосовно самих себе, володінні чітким уявленням про очікуваний перебіг подій.

Іноді дає можливість усвідомити власні сильні й слабкі сторони особистості, превалювати над здатністю об'єктивно оцінити ситуацію і прийняти єдине конструктивне, правильне рішення.

Юнаки з низьким рівнем недостатньо орієнтуються у соціально-психологічній реальності. Їх соціальні очікування є здебільшого нечіткими, пасивні й розмиті форми змісту. Поведінка таких осіб часто супроводжують конфліктність, конвергентність, надто високою вимогливістю до інших, диференціально до самих себе. Такі соціальні очікування призводять до неефективної спільної діяльності, до труднощів в міжособистісній взаємодії.

Високий рівень свідчить про чітке орієнтування у соціально-психологічній реальності, диференціюють власні особистісні очікування відносно інших, об'єктивно сприймають і відображають плин подій повсякденного життя. Здатні аргументовано висловити власну точку зору, вміють відстоювати власні переконання, навіть тоді коли вона не співпадає з думкою авторитетних членів групи. Вміють прогнозувати перебіг подій, структуровано, логічно систематизовано розраховувати варіанти виходу з скрутного становища.

На підставі отриманих результатів можна зробити такі висновки: низький рівень соціальних очікувань спостерігається у 17 із 64 учнів, що складає 26,5% від загальної кількості досліджуваних у групі. Середній рівень виявлено у 34

учасників із 64, що складає 53,2% й котрий є найвищим показником серед досліджуваних. Високий рівень соціальних очікувань виявлено у 13 із 64 респондентів, що складає 20,3% серед усіх досліджуваних.

Результати методики «Визначення типу майбутньої професії». Метою даної методики є встановлення типу професійної спрямованості, згідно особистісних вмінь, можливостей й вподобань осіб юнацького віку стосовно очікувань майбутньої професії. На основі відомостей у предметах праці всі професії поділяють на п'ять типів: «Людина – Природа», «Людина – Техніка», «Людина – Людина», «Людина – Знакова система», «Людина – Художній образ».

На підставі аналізуванні отриманих результатів можна зробити такі висновки: високий рівень показників типу обраної професії є шкалою Людина – Людина (31.3%; 20 із 64 юнаків), наступним показником є шкала Людина – Техніка (26.5%, 17 із 64 респондентів), середній рівень результату є шкали Людина – Техніка (21.9%, 14 із 64 юнаків) й Людина – Художній образ (15.6% 10 із 64 досліджуваних), й низький рівень Людина – Природа (4,7% 3 із 64 досліджуваних).

Висновки. Проаналізувавши результати дослідження за двома методиками, можна зробити висновок, що досить значна кількість осіб юнацького віку має високий рівень соціальних очікувань особистості, яких спрямований на майбутню професію. Кількісний аналіз емпіричних даних дозволив встановити, що рівень соціальних очікувань стосовно майбутньої професії прямо пропорційний від особистісної мотивації й рівня інформованості, стосовно виду діяльності майбутньої професії. Так рівень соціальних очікувань у юнаків віком від 15-16 років нижчий ніж у досліджуваних 17 років. Відносно їх уявлення про майбутню професію набагато чіткіші, значно реалістичні ніж у молодших респондентів.

У перспективі подальшого дослідження вбачаємо вивчення ролей соціальних очікувань особистості щодо майбутньої професії, як феномену розчарування або задоволення обраною професією у соціальному просторі.

Література:

1. Горноста́й П. П. *Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности*. К.: Интерпресс ЛТД, 2007. 312 с.
2. Попович І. С. Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. К., 2011, т. XIII, ч. 4. С. 290–297.
3. Попович І. С. *Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб.* Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 134 с.
4. Тышковский А. В. *Социально-психологические основы формирования и реализации ожиданий в профессиональном выборе и карьере: дис. на соискание учен. степени доктора психол. наук: спец. 19.00.05 «Социальная психология»; Государственный университет управления*. М., 1999. 481 с.
5. Popovych I. S. & Blynova O. Ye. Research on the Correlation between Psychological Content Parameters of Social Expectations and the Indexes of Study Progress of Future Physical Education Teachers, *Journal of Physical Education and Sport*. 2019; 19(3), 847-853. DOI:10.7752/jpes.2019. s 312.